

**Круглий стіл: «Досвід підготовки менеджерів туризму
за освітньо-професійними програмами за кордоном»
(20 березня 2019 р.)**

Учасники круглого столу:

Співробітники кафедри туризму: Обозний В.В., завідувач кафедри туризму, професор, докт. пед н.; доценти кафедри туризму: Борисова О.В., канд геогр.н; Кравченко А.В., канд пед. н., Романенко О.В., канд. пед. н., викладач Щербак Л.В., викладач Протоцька Ю.П.

Запрошені учасники: Велігорська С.В.- директор Турагенства ТОВ «Антарс груп франчайзинг Пегас Туристик» ; Полушвайко Р.І. (менеджер Парку природи «Беремицьке»), Бенца І.І., Мисик Є. (студенти спеціальності «Туризм»)

Мета круглого столу: Огляд світового досвіду розвитку туристської освіти з метою удосконалення освітньо-професійної програми «Міжнародний туризм» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм».

Професор Обозний В.В.: Огляд світового досвіду розвитку туристської освіти доцільно здійснювати на основі: а) узагальнення тенденцій розвитку туристської освіти; б) визначення національних особливостей туристської освіти; в) врахування геополітичної і регіональної специфіки; г) встановлення співвідношення загальної та фахової підготовки. За таких умов здійснювалася педагогічна інтерпретація туристської освіти і можливість використання зарубіжного досвіду у вищій освіті України.

Світова практика дає дві моделі підготовки кадрів управлінського рівня: 1) в спеціалізованих вищих навчальних закладах; 2) в університетах. Перший варіант переважає в західно-європейських країнах. В США, постсоціалістичних країнах Європи та СНД переважає другий варіант. Широка університетська підготовка дає можливість поєднати базові та спеціальні знання з організації та економіки туризму, індустрії гостинності, маркетингу та менеджменту туризму і на цій основі готувати туризмологів та маркетингологів з питань дослідження туристичних ринків. Бізнес в туризмі тісно пов'язаний з готельним бізнесом, тому в багатьох країнах фахівців у цій сфері готують на основі спільних базових програм (особливо в спеціалізованих вузах). Популярність, престижність фахової професійної в останні десятиріччя в світі пояснюється тією роллю, що відіграє туризм як в світовій економіці, так і в господарстві окремих країн.

Варто детальніше дослідити системи туристичної освіти інших країн, що є популярними туристичними центрами та також мають власні здобутки в сфері туристичної освіти. Доцільним є вивчення та застосування досвіду організації навчання майбутніх фахівців туристичної сфери країн, що вже мають розвинену та всесвітньо визнану систему туристичної освіти, таких як

США. Зокрема. У Сполучених Штатах Америки система туристської освіти сформувалася не за національним, а за регіональним принципом. Автономія штатів і велика кількість підходів до надання кваліфікацій та дипломів демонструє різноманітність ступеневої системи вищої освіти. За структурою, рівнем і змістом навчання вищі заклади освіти поділяються на 7 груп:

- 1) заклади після середньої освіти і напівпрофесійні школи з програмами тривалістю від 1 до 3 років і присудженням посвідчень низьких рівнів. Термін короткої освіти закінчується отриманням сертифіката про певні професійні вміння з правом вступу на 3 курс коледжів із бакалаврськими програмами;
- 2) місцеві денні та вечірні курси пропонують численні туристські школи, турагенції та інші організації. Професійні школи навчають основних умінь і навичок турагента за 6-18 тижнів. Крім того, найбільші турагенції пропонують власні програми професійної підготовки, після закінчення яких можна отримати професійну ліцензію;
- 3) коледжі вільних мистецтв з домінуючим академічним та мінімальним професійним наповненням, після закінчення яких присуджується диплом бакалавра;
- 4) загальноосвітні коледжі, навчальні програми пропонують курси менеджменту туризму і подорожей, навчання за профілем "Туризм і подорожі" для одержання бакалаврського диплома та післядипломної освіти.
- 5) незалежні професійні школи з бакалаврським рівнем дипломів із технології, викладання у таких навчальних закладах здійснює підібраний персонал з університетською підготовкою;
- 6) університети з усіма циклами навчання та правом підготовки докторів, вони складають найбільш престижну групу вищих закладів освіти; у роботі цих закладів значне місце відведено науковій роботі, частка якої є досить вагомою (Корнелль університет, Університет Джоржа Вашингтона, Техаський Інститут менеджменту та інші);
- 7) нетрадиційні заклади вищої освіти, які в своїй діяльності широко використовують новітні засоби трансляції інформації й організації дистанційного навчання. Наприклад, Університет Джонсон і Уельс (м. Провіденс, штат Род Айленд), член Американської асоціації відкритої освіти, має у своєму складі декілька коледжів і акредитацію міжнародного університету професійного туристського навчання. Університет спеціалізується дистанційному навчанні, пропонуючи 18 програм професійної підготовки в сфері менеджменту. Університет забезпечує своїх студентів десятками навчальних посібників обсягом 200-300 сторінок з кожної програми, створених фахівцями.

Вимоги до професійного навчання кадрів та їхньої компетенції впливають з Етичного кодексу Американського товариства турагенцій, яке має у своєму складі Автоматизовану коаліцію освіти і керується з освітньою метою Контрольним переліком навичок, які мають бути засвоєні усіма фахівцями туристської сфери.

Щербак Л.В.: Розглянемо зміст освіти на прикладі навчального плану програми "Туризм і управління турагенцією" спрямований на вивчення практики турагенцій як дрібних туристських організацій, що здійснюють посередницький зв'язок між туроператорами й іншими туркомпаніями, з одного боку, так і потенційними туристами - з іншого. У ньому розглядаються не лише практичне планування, розвиток і функціонування туризму, а й питання туристського ринку, приділяється окрема увага маркетингу і турпродуктам, роботі турагенцій. План включає вивчення 14 дисциплін. Вцілому можна виокремити такі напрямки – блок дисциплін з організації туристської діяльності та блок економічних дисциплін.

Що стосується інвестиційної підготовки менеджерів туризму, то окремої фахової дисципліни з цього напрямку немає, хоча окремі теми з курсу «Інвестиційний менеджмент» знаходимо у наступних дисциплінах:

- Різновиди підприємницької власності: приватна, партнерство, компанії з обмеженою відповідальністю (управління грошовими потоками щодо інвестиційної діяльності підприємства);
- Проектування туристської діяльності (бізнес-планування інвестиційного проекту).

Доцент Кравченко А.В.: Варто відзначити, що на території США є спеціалізовані вищі навчальні заклади, які готують фінансових і інвестиційних аналітиків. Але для вступу до бізнес-школи потрібно мати 4-5 років досвіду роботи в бізнесі. Процес навчання звичайно займає від двадцяти місяців до двох років. У 10-ку найкращих таких бізнес-шкіл входить *Гарвардська школа бізнесу*. Згідно з даними рейтингу, опублікованим журналом "Fortune", вартість навчання в цій бізнес-школі становить \$90 тис. (з урахуванням витрат на житло, підручники та ін.), але середня стартова зарплата випускника, що одержав ступінь MBA (Master of Business Administration - Магістра ділового управління) оцінюється в \$100 тис. на рік, плюс він одержує соціальний пакет та інші бонуси в розмірі \$37 тис. При підготовці фахівців використовується один із новітніх способів – кейс-метод (метод теоретичного і практичного навчання на цілком конкретних прикладах з реального життя, їх розбору і опрацювання можливих дій)

Переваги кейс-методу: наближеність до життя в бізнесі; двоетапне обговорення (мікрогрупа і програма в цілому); співробітництво слухачів і формування навичок роботи в групі; співробітництво слухачів з викладачами; можливість перевірити пропозиції реальною практикою; розмаїття підходів; висока мотивація слухачів до навчання; формування навичок прийняття рішень;

Проблеми: високі витрати на підготовку кейсів (до 20 тис. дол США); потреби у висококваліфікованих дослідниках нових кейсів; старіння кейсів; складна методика проведення занять і потреба тренінгу викладачів; спеціальні аудиторії (амфітеатр, модернізована система дощок, технічні засоби та ін.); відсутність індивідуального підходу.

Крім того, студенти мають можливість проходити практику у найбільших інвестиційних компаніях і корпораціях, зокрема: State Street Global Advisors, Fidelity Investments, Legg Mason, Capital Group Companies, State Street Global Advisors.

Ще одна відома на території США **Чикагська школа бізнесу**. Це найстаріша школа бізнесу в США. Серед випускників та викладачів університету Чикаго, на базі якого працює вища школа бізнесу, 78 лауреатів Нобелівської премії. Ця школа подарувала світові першого Нобелівського лауреата в галузі бізнес-освіти, перший журнал про бізнес The Journal for the Study of Business і першу ступінь PhD (доктор філософії) в галузі менеджменту, University of Chicago Graduate School of Business заслужила титул однієї з найкращих у світі.

Переваги :високий рівень фундаментальної підготовки; гнучкість програм і змісту навчання; конкуренція серед слухачів; конкуренція серед викладачів, до яких записується певна кількість слухачів; формування надійних практичних навичок аналізу, обговорення концепції прийняття рішень, які спрямовані в майбутнє; співпраця з інвестиційними та іншими компаніями і обґрунтування для них комплексних пропозицій; розвиток самостійності слухачів, відповідальність за результати, вміння працювати у складі тимчасових проектних груп

Проблеми: необхідність створення великого банку публікацій, що можуть бути предметом дослідження з конкретних дисциплін; високі вимоги до викладачів, які мають поєднувати в своїй діяльності педагогічну діяльність, дослідження, консалтинг і вміння; надмірна індивідуалізація навчання, що утруднює групову роботу серед студентів і призводить до різного рівня кваліфікації; складність формування і підтримки взаємовигідних стосунків з компаніями.

Уортонська школа (Wharton School) при університеті Пенсільванії була заснована в 1881 році підприємцем з Філадельфії Джозефом Уортоном. Саме тут була розроблена і введена перша MBA-програма, яка базувалася на вузькій спеціалізації. Окрім цього, програма включає в себе не лише лекції, а й роботу над інвестиційними проектами. У Уортоні викладають лауреати Нобелівської премії з економіки, тому сильною стороною університету завжди вважалися фінанси. Випускники бізнес-школи набагато частіше і легше отримують роботу в банках і великих фінансових корпораціях. У школі можна брати крім програми загального менеджменту 200 додаткових курсів.

Доцент Борисова О.В.: В середині минулого століття європейські університети були нездатні відповідати вимогам туристичної сучасності, і лише з 1980-х років почали пропонувати програми по отриманню диплому бакалавра. Зрозуміло, що академічна туристична освіта не розвивається однаково в різних європейських країнах. Безумовно, культурне різноманіття на європейському континенті призвело до різноманіття програм в питаннях тривалості курсу, навчальних програм, а також адміністративної організації навчання.

Питання підготовки сучасного персоналу в державах Європейського Союзу вирішується на найвищому політичному рівні, оскільки вони є складовою загальноєвропейської стратегії зайнятості й економічного розвитку. Розроблені стратегії і прийняті рішення спираються на реальний досвід, традиції і потенціал національних освітніх систем держав – членів Європейського Союзу.

Щодо часової структури навчання у європейських країнах при підготовці

фахівців туристичної сфери можна виділити такі аспекти:

- обов'язкові дисципліни складають приблизно 1/3 від загального часу навчання, і при цьому студенти мають можливість обирати викладачів;

- дисципліни, що є обов'язковими складають близько 10% від загального часу навчання, і студенти мають можливість обирати спеціалізацію, викладачів та розподіл дисциплін за семестрами;

- дисципліни за вільним вибором складають приблизно 30% від загального часу навчання, і студент вибирає предмети з переліку 2000 дисциплін, які пропонує вищий навчальний заклад;

- останні 25% дисциплін — це обов'язкові предмети, наприклад 2 із 6 іноземних мов, що пропонуються у навчальному закладі.

По закінченню європейського профільючого навчання випускники повністю готові до активної роботи. Наприклад, *Швейцарський коледж* представляє для ринку таких спеціалістів, які досконало володіють як теорією, так і практикою. Роботодавець знає, що диплом такого випускника, гарант успішної і продуктивної праці. Навчальний процес складений так, щоб теоретичні і практичні заняття мали співвідношення 50 на 50 %.

Вища освіта в Швейцарії асоціюється зі спеціальністю «готельний бізнес». Швейцарія перша у світі створила модель освіти в цій області, і її школи готельного та туристичного бізнесу вважаються еталонними. З появою перших готелів, відкриваються і школи, що готують персонал для роботи в них. Перша школа готельного господарства, Ecole Hoteliere de Lausanne, відкрилася у Швейцарії в 1899 році. Слідом за нею, на початку ХХ століття, почали з'являтися інші. Програми цих шкіл вже не обмежувалися лише предметами з управління готелем, в курс була введена спеціалізація «Подорожі та туризм». У сучасних школах готельного бізнесу, крім готельного та туристичного менеджменту, студенти вивчають маркетинг, інформаційні технології, стратегічний менеджмент, міжнародні фінансові системи і бухгалтерський облік, контроль бізнесу, проект - менеджмент і, звичайно ж, іноземні мови. Крім обов'язкової англійської мови, на якій ведеться навчання в більшості шкіл, менеджер повинен вільно володіти французькою або німецькою. Практично, всі програми вищої освіти охоплюють одразу три сфери - туристичний, ресторанний і готельний менеджмент.

Вищі школи готельного менеджменту пропонують програми бакалаврату (3 роки), післядипломної освіти (1 рік) і різноманітні короткострокові програми, що завершуються отриманням диплома або

сертифіката. Маючи ступінь бакалавра можна продовжити навчання в магістратурі. Найпопулярнішими в цьому випадку є університети Америки та Австралії.

Поєднання теорії і практики - основна риса навчання туризму та гостинності. Багато шкіл розташовані на базі діючих готелів, що дозволяє щодня всі теоретичні знання, отримані на уроках, одразу ж застосувати на практиці. Крім того навчальною програмою передбачені обов'язкові оплачувані стажування

У **Німеччині**, туристична освіта розвинулася в рамках Fachhochschulen (спеціалізованих вузів), які присвоюють ступінь бакалавра по завершенню восьми семестрів. Туристичні спеціальності французьких університетів пропонують дво-, три- та чотирирічні програми. Все більше і більше програм з туризму і гостинності у Франції орієнтовані на чотири роки навчання з отриманням ступеню бакалавра по завершенню навчання, що зазвичай готує студентів до керівних посад у галузі.

Італія почала пропонувати трирічні програми з курсів "Професійні оператори туризму" та "Економіка туризму" у 1993 році. Протягом двох років - з 1993 по 1994 - кількість програм з гостинності та туризму, що пропонувалися італійськими університетами, зросла з двох до дванадцяти.

Польські університети забезпечують безперервну систему підготовки кадрів у сфері туризму, що охоплює всі ланки діяльності та основні напрямки роботи. Спеціалісти з вищою освітою готуються за ступеневою системою: бакалавр - спеціаліст - магістр. Студенти за чотири роки навчання опановують не тільки фундаментальні, але й професійно-орієнтовані дисципліни, дисципліни спеціалізації, проходять навчально-виробничу, педагогічну та виробничу практики, що дозволяють отримати кваліфікацію, достатню для виконання виконавчих функцій з організації туристичної діяльності. Головною турботою навчальних польських закладів є формування конкурентноздатних фахівців, які мають підприємницькі навички, здатні працювати ініціативно .

На нашу думку, важливо проаналізувати досвід підготовки менеджерів туризму не лише на прикладі західноєвропейських країн, а й найблищих сусідів, зокрема, Росії.

Основні програми вищої професійної освіти в туризмі реалізуються за ступенями: бакалавр, дипломований спеціаліст, магістр. Підготовка бакалаврів та спеціалістів здійснюється на базі загальної та середньої спеціальної освіти, магістрів – на базі бакалаврату. В результаті вузи Росії до цього часу мали можливість здійснювати набір студентів як за програмами 4-річного навчання (на бакалаврат), так і 5-річного (спеціаліст).

Вища освіта в туризмі здобувається за спеціальностями:

- "Соціально-культурний сервіс та туризм" (зі спеціалізаціями, випускники отримують диплом спеціаліста з сервісу та туризму);
- "Рекреація та спортивно-оздоровчий туризм", затверджена в 2003 р., випускники отримують диплом спеціаліста по спортивно-оздоровчому туризму;

- "Туризм", (випускники отримують диплом спеціаліста з туризму), та дворівневе навчання по спеціальності бакалаврат та магістратуру: випускники отримують дипломи бакалавра туризму та магістра туризму відповідно).

В межах цього напрямку підготовки виділяють три профілі: "Технологія та організація туроператорських та турагентських послуг", "Технологія та організація послуг у міжнародному туризмі", "Технологія та організація екскурсійних послуг".

До структури вищих навчальних закладів Росії, які надають вищу професійну освіту в туризмі, відносяться університети, академії, інститути. Цілком очевидно, що вищий рівень якості навчального процесу забезпечують профільні ВНЗ. Проте кількісно переважають вузи, профіль яких не дозволяв їм раніше займатися цією категорією слухачів: різноманітні технічні, гуманітарні, аграрні, педагогічні, медичні, лінгвістичні університети; інститути культури та мистецтв; управління, економіки та права, автомобільних технологій та управління; технологічні, соціально-гуманітарні, текстильні академії тощо.

Підготовка фахівців сфери туризму здійснюється на історичних, географічних, економічних, гуманітарно-педагогічних факультетах, факультетах управління; дизайну та технологій; соціальної медицини, адаптивної фізичної культури та спорту і т.д. Випускаючими кафедрами виступають кафедри соціально-культурного туризму; рекреаційної географії, туризму та регіонального маркетингу; сервісу та туризму, світової економіки; освітнього та гуманітарного сервісу; міжнародних відносин; автомобільного туризму та сервісу; безпеки життєдіяльності; педагогіки та психології; міжнародного та внутрішнього туризму і т. д.

Підготовка студентів здійснюється як за державним замовленням, так і на комерційній основі, причому кількість студентів, які самі відшкодовують вартість навчання більша за тих, хто навчається безкоштовно, що, на наш погляд, пов'язано з великим попитом на цю спеціальність серед абітурієнтів.

Післявузівська професійна туристична освіта в Росії передбачає підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації та здійснюється на базі вищої професійної освіти в аспірантурі та докторантурі з моменту відкриття в 1998 р. у Російській міжнародній академії туризму дисертаційної ради по захисту дисертацій з теорії та методики професійної освіти в туризмі.

Існуюча система туристичної освіти потерпає через невизначеність переліку посад та професій сфери туризму, кваліфікаційних вимог до цих спеціалістів та кількісних потреб галузі у спеціалістах різного рівня підготовки.

Велику роль у забезпеченні якості підготовки фахівців сфери туризму відіграє Навчально-методичне об'єднання навчальних закладів РФ в освіті в області сервісу та туризму Міністерства освіти та науки РФ, яке вирішує питання навчально-методичного забезпечення, затверджує програми підвищення кваліфікації та підготовки кадрів, організовує процес переходу на нові стандарти тощо.

Крім того, з метою об'єднання інтелектуальних зусиль навчальні заклади, які здійснюють підготовку кадрів для індустрії туризму, почали об'єднуватися, і зараз на території Росії функціонує декілька таких організацій:

- Міжнародний союз громадських об'єднань "Об'єднаний університет туризму держав-учасників СНД" ;
- Міжнародна туристська академія (організована в 2005 р.);
- Асоціація вузів туризму та сервісу (функціонує з 2008 р.) та ін.

На даний час в Російській Федерації загалом сформована система професійної освіти в туризмі. Ця система представлена розгалуженою мережею навчальних закладів, які реалізують освітні програми середньої, вищої, післявузівської та додаткової освіти в туризмі.

Варто зазначити, що такі навчальні курси як "Інвестування", "Ринок цінних паперів", "Ринок фінансових послуг", "Фінансовий менеджмент", у більшості європейських країн "Інвестиційний менеджмент" викладаються лише для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів (Мюнхенський університет імені Людвіга Максиміліана, Університет прикладних наук м. Шмалькальден, Бременський університет (Німеччина); Карловий університет (м. Прага, Чехія); Варшавська Вища Школа Менеджменту, Ягелонський університет (Польща); Московський державний університет імені М.В.Ломоносова, Санкт-Петербурзький державний університет (Росія); Сандерлендський університет (Велика Британія); Македонський університет, Арістотельський університет м.Салоніки (Греція), в залежності після закінчення яких присвоюється кваліфікація «Фінансовий аналітик», «Інвестиційний аналітик» чи «Інвестиційний менеджер».

Інвестиційний менеджер має бути кваліфікованим фахівцем. Він зобов'язаний знати теорію інвестиційного менеджменту, бухгалтерський облік, мікро- і макро-економіку, принципи технічного і фундаментального аналізу, математичне моделювання, основні законодавчі та нормативні акти, зокрема з питань оподаткування та інвестиційної діяльності. Менеджер повинен уміти організовувати збирання необхідної інформації, аналізувати її і на цій основі складати бізнес-план. До завдань менеджера належать оцінювання ефективності програм та інвестиційних проєктів, ухвалення адекватного інвестиційного рішення і доведення його до успішного виконання.

Серед його функцій основними є такі:

- забезпечення інвестиційної діяльності господарюючого суб'єкта;
- визначення інвестиційної стратегії і тактики;
- розроблення інвестиційної політики;
- формування бізнес-плану інвестиційного проєкту;
- забезпечення зниження ризику і підвищення прибутковості різних вкладень;

- аналіз фінансового стану господарюючих суб'єктів у цілях інвестування;
- визначення кількісних і якісних характеристик інвестиційних цінних паперів;
- забезпечення оптимізації інвестиційних портфелів;
- коригування інвестиційних портфелів;
- прогнозування інвестиційної привабливості та відбір конкретних проектів;
- оцінювання ефективності інвестиційних проектів;
- планування та оперативне управління реалізацією конкретних інвестиційних проектів;
- забезпечення регулювання інвестиційного процесу.

В європейських країнах розвиток професійних товариств таких фахівців викликав необхідність узгодження вимог до рівня їхньої підготовки та кваліфікації. Об'єднавшись у національні асоціації, аналітики виробили кваліфікаційні стандарти для своєї професії, розробили вимоги до іспитів на одержання відповідних дипломів.

Доцент Романенко О.В.: Сьогодні у світі існує кілька міжнародних організацій, що об'єднують національні товариства фінансових та інвестиційних аналітиків з метою підтримки міжнародних стандартів їхньої підготовки та сертифікації. Ще у 1962 році була заснована Європейська федерація товариств інвестиційних аналітиків EFFAS. Вона контролює проведення в європейських країнах (членах EFFAS) іспитів на присвоєння кваліфікації «Сертифікований європейський фінансовий аналітик» (Chartered European Financial Analyst — CEFA).

У 1999 році федерації товариств аналітиків Європи (EFFAS — 18 країн) і Азії (ASAF — 13 країн), а також Бразильська асоціація фінансових аналітиків (ABAMEC) завершили розробку міжнародних стандартів професійної підготовки фахівців з інвестиційної діяльності та фінансового аналізу. Для впровадження цих стандартів у країнах світу ці організації створили в 2000 році Асоціацію міжнародних інвестиційних аналітиків (АСІА).

В даний час крім «колективних» членів (EFFAS і ASAF) до неї увійшли національні асоціації 11 країн. Багато національних асоціацій планують вступити в АСІА у найближчому майбутньому.

Під контролем цієї організації у країнах-членах почалося впровадження сертифікації на присвоєння нової міжнародної кваліфікації «Сертифікований міжнародний інвестиційний аналітик» (Certified International Investment Analyst — СІА), що у європейських країнах поступово заміщає сертифікацію CEFA. Таким чином, нова міжнародна кваліфікація СІА одержала визнання серед фінансових й інвестиційних аналітиків та бізнес-товариств 32 країн світу, у яких відповідна сертифікація вже почалася або почнеться в найближчі роки.

Із вище зазначеного бачимо, що кожна країна, що задіяна в інвестиційній діяльності та туризмі, розробляє свою систему освіти, яка б відповідала вимогам сучасності.

Висновок: Враховуючи, що сьогодні досягнення цивілізаційного процесу ми сприймаємо, зокрема, і через моделі розвитку суспільного життя розвинутих країн світу, стає доцільним врахування наукових підходів до реформування освіти у цих країнах. Крім того, огляд основних підходів до організації та змісту підготовки майбутніх менеджерів туризму у розвинених країнах світу заслуговує на увагу з позиції входження вітчизняної освіти в світовий культурно-освітній простір, а також професійного підходу до узагальнень та проробки окремих аспектів проблеми.